

ILLYÉS ATTILA

A GYERGYÓI RÓMAI KATOLIKUS TANÍTÓEGYLET TÖRTÉNETE A KEZDETEKTŐL A MILLENNIUM ÉVÉIG, 1896-IG

Ha manapság a tanítók vagy tanárok egy pedagógiai tanácskozásra összegyűlnek, nem sokan tudnak róla. Egy ilyen esemény már nem mozgatja meg a nagyközönséget. A pedagógusokon kívül tud róla az iskola, ahol lezajlik az esemény, tudnak róla a szülők, mert a tanulók legtöbb esetben nem kell iskolába menjenek. A tanácskozások tartalma csak a szűk közösség számára ismereteseek. Emellett a pedagógiai körök szükségességét egyre erősebben kérdőjelezzik meg úgy a szakmabeliek, mint az „érintett” szülők is. Vajon ez mindég így volt? Hogyan és mikor alakulhattak ki a tanítói egyletek? Ezekre a kérdésekre keresem a választ e rövid tanulmányban, kiemelve azon súlypontokat, amelyek az „egyletek” tevékenységének a helyi közösségre gyakorolt hatását húzzák alá.

A Gyergyói Tanítóegyesület Albumában – 1896¹ – ezt olvashatjuk a tanító egylet szükségszerűségéről: *„Ha a tanító halad, nemzedékek haladnak vele; ha pedig szellemileg hátra marad, nemzedékek vallják kárát. A szellemi hanyatlás reá nézve azért veszedelmesebb, mert ő is első kiképzettésekor csupán az alapot nyerte, melyen tovább haladva építenie kell. (...) A tanító elvívásához szükséges tényezők továbbá a tanítói közszellem, együttérzés, a hivatásszeretet, melyeket csakis egymással való érintkezés, egy nagyobb testületbe való tömörülés útján nyerhetünk meg. A magára maradt tanító mindezt nélkülözi, lelke elparlagosodik, munkája, működése gépiességre süllyed.”*

Szőcs János az *Elemi oktatás Csíkszékben 1571–1800*² című munkájában a meglévő adatokból arra a következtetésre jut, hogy a XVI. század utolsó harmadában minden csíki, gyergyói és kászsónszéki egyházas községben működött iskolamester. Őket deáknak nevezték, de nem mindég telepedtek le, sok esetben faluról-falura vándoroltak és tanítottak. Ilyen körülmények között nem beszélhetünk még tanítói egyletekről.

A gyergyói tanítók, harangozók első összefogásáról 1762-ben a gyulafehérvári

1 Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltár 611/e/2. *A gyergyói tanítóegyesület albuma 1896*. 3.

2 SZŐCS János: *Elemi oktatás Csíkszékben 1571–1800. I. rész* In: *A Csíki Székely Múzeum évkönyve 2007–2008*. Szerk.: MURÁNYI János. Csíkszereda, Pro-Print Kiadó, 2008. 277 - 328.

vikáriusnak írt folyamodványában olvashatunk, amelyben kéri fizetésük megjavítását. A kántori bevételek harmadrészét követelik maguknak, mivel a plébánosok parancsára éjjel-nappal készen kell álljanak minden egyházi eseményen, valamint emellett ősszel kezdődik az iskola. Támadják a kántorokat, hogy a jövedelmet teljes egészében maguknak teszik el.³

A tanítóegyletek megalakulásának szükségességéről először Warga János⁴ ír az Athenaeum 1837.⁵ évi számában. Felhívja a kezdő tanítók figyelmét, hogy ne állapodjanak meg az iskolában elnyert tudománnyal, hanem célirányosan könyveket olvassanak, ezeket beszéljék meg az egyesületi találkozók, valamint vessék össze a sikerült tanítási és népiskola-nevelési gyakorlatokat.

Az első magyar tanítóegylet megalakulásának időpontjáról nincsenek teljesen hiteles adataink. A meglevő források alapján úgy tűnik, hogy a legelső vidéki egyleti gyűlést a békés-bánáti tanítók⁶ 1804. május 29-én tartották *Societas paedagogica lectoria* név alatt Szarvason.

A gyergyói iskolák tanítói is idejében felismerték a tanítói egyletek jelentőségét, és nem várták, hogy a felsőbb hatóság elrendelje megalakítását. 1842. március 28-án a gyergyószentmiklósi örmény szertartású plébániánál tartott szentszéki gyűlésen Mészáros Antal római katolikus esperes indítványára egy segélyalap alakult 536 rénes forinttal⁷ a gyergyói kántorok, harangozók (segédkántorok), továbbá özvegyeik és árváik gyámolítására. A segélyalapról folytatott tanácskozásokból csakhamar kifejlődött a kántorok „önképző egylete”.⁸ Az 1868-as közoktatási törvény a népoktatás egész rendszerét szabályozza, így a 147-es paragrafusa a tanító egyesületek működését is kötelezővé teszi. Az 1870-es évtől kezdtek a kántori teendők különválni a tanítóságtól, s ezen évtől kezdve kántortanítói egyesület működik Gyergyóban is. Az egyesület az 1870-es évektől fiókja volt a „csíkmegyei tanítóegyesületnek”. Ezt bizonyítja a *Néptanítók Lapja*⁹ egy tudósítása, amelyből kiderül, hogy a csíkszéki (Felcsík, Alcsík és Gyergyó

3 SZŐCS 2008. 292.

4 Főgimnáziumi tanár a nagykőrösi tanítóképző-intézetben 1833-tól 1874-ig

5 WARGA János: *Népiskola-tanítókat képző intézet*. In. *Atheneum*, 1. (1837) 36. sz. 284.

6 JANKOVICS Pál: *Vegyes közlemények*. In. *Protestans Egyházi és Iskolai Lap*, 5. (1846) 45. sz. 1080.

7 Rajnai forint.

8 Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltár 611/e/2. *A gyergyói tanítóegyesület albuma 1896*. 4.

9 BOGA Bálint: *Egyletek – tudósítások*. In. *Néptanítók Lapja*, 5. (1872) 25. sz. 492.

kerületi) néptanítók 1872. június 25-én Csíksomlyón a középtanoda nagy halljában a csíkszéki általános tanítóegylet megalakítása végett népes gyűlést tartottak. Jelen voltak Antalffy Károly királyi tanácsos és tanfelügyelő úr, Imecs F. Jákó középtanodai igazgató, a környék plébánosai, valamint 58 néptanító. A tanácskozás során megválasztották az elnököt, valamint a testületi jegyzőt. A szépvízi Boga Bálint főtanítót jelölték ki a „kitüntetési jutalomra”, majd megegyeztek az alapszabályzat kidolgozásában. Erre szükség is volt, mert időközben egy miniszteri rendelet¹⁰ szabályozta a tanítótestületek működését. E szabályrendelet meghatározta a testületek működésének céljait:

a) az iskolai nevelés és tanítás előmozdítására tartozó ismeretek gyarapítása és tanításuk módszereinek megvitatása

b) az iskolai rendtartás és fegyelem gyakorlását illető tanulságos értekezések tartása

c) a tanítási eszközök javítását, szaporítását és terjesztését célzó javaslatok megbeszélése

d) a tehetetlenségre jutott tanítók, azok özvegyei és árvái sorsának javítását, előmozdítását szolgáló segélyegyletek alapítása, s ez ügy iránt a tanítók közt és a nagyközönségben a munkás részvét felköltése és ébrentartása, s a segélyek ez úton való gyarapítása. A tanító egyesületek kötelesek évenként közgyűlést tartani, valamint csak betegség vagy indokolt súlyos családi probléma miatt lehet hiányozni. Aki el nem fogadható ok miatt hiányzik, 2 forintot köteles fizetni a tanítói segélyegylet javára. Azon tanítók, akik részt vesznek a gyűléseken 1 forint napi díjat nyernek utazásra, amelyet a községek pénztárából kell kifizetni. E szabályzat megengedte, hogy a tanítóegyletek kisebb tankerületekbe szerveződjenek. Ekkor válik ki a „csíkmegyei tanítóegyesületből” (1873) a *Gyergyói Római Katolikus Egyesület*. Az első gyűléseket Gyergyószentmiklóson tartották, de az 1873. november 19-én tartott gyűlésen tett indítvány következtében vándorgyűlések tartását határozták el. Évente három gyűlést tartottak (február, május, november hónapokban), 1895 végéig összesen 70-et.

Az egyleti gyűléseken a gyakorlati tanításra helyezték a hangsúlyt, amihez minden település hozzájárult. Az alábbi felsorolásban csak egy pár példát említek meg: Csomafalva: 1876. január 29-én Marthi Ferencz természettanból, Székely János számtanból; 1884. november 12-én Marthi Ferencz beszéd- és értelemgyakorlatból, Borbáth János számtanból, Szabó Sándor nyelvtanból.

10 PAULER Tivadar: *Szabályrendelet*. In. *Néptanítók Lapja*, 5. (1872) 40. sz. 701.

Remete: 1874. október 31-én Demeter Imre természetrajzból, Pál Imre beszéd- és értelemgyakorlatból, Kaitár Imre olvasástanból; 1887. február 9-én Demeter Imre történelemből, Sneff Anna olvasmánytárgyalásból, Kaitár Imre számtanból, Benedek József beszéd- és értelemgyakorlatból.

Újfalu: 1875. április 29-én Szabó Imre természettanból, Csergő Gyula beszéd- és értelemgyakorlatból, Pál Gergely olvasatásból; 1890. február 12-én Simon Ádám írva-olvasásból, Szabó Imre földrajzból, Borbáth János számtanból.

Gyergyószentmilós: 1875. október 21-én az elemi népiskolánál Bándi Vazul ásványtanból, Kristály Antal számtanból, Hozó Pál beszéd- és értelemgyakorlatból, Pál Albert írva-olvasásból, Benkes István olvasatás, Székely Dénes írva-olvasásból; 1892. május 4-én Sántha Albert olvasásból, Molnár Károly számtanból, Simon Ádám nyelvtanból.

Ditró: 1877. november 7-én Klusovszkij Berta számtanból, László István beszéd- és értelemgyakorlatból, Lázár Imre természettanból, Csiki Alajos számtanból, Józsa Sándor számtanból, írva-olvasásból.¹¹

Annak érdekében, hogy az egyesület működése minden iskolára és minden tanítóra gyümölcsöző legyen az 1882. május 3-án, Szárhegyen tartott közgyűlésen a következő munkaprogramot fogadták el:

1. Iskolai könyvek és tanszerek ismertetése
2. Az órarend megbírálása
3. Tanügyi lapok cikkeiről referálás
4. Szorosabb értelemben vett önképzés
5. Gyakorlati tanítások s azok megbírálása
6. Értekezések
7. Eötvös alap ügye
8. Iskolai takarékpénztárak kérdése
9. A házi-ipar tanításának kérdése
10. Vitatételek felállítása
11. Minden tag köteles minden évben az Ö „önképzőkörében” egy nevelés-, vagy oktatástani értekezést tartani, s arról a nagygyűlésnek beszámolni.
12. Faiskolák ügye.
13. Dalárda ügye.
14. Egyesek sérelmeinek orvoslása.¹²

11 Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltár 611/e/2. *A gyergyói tanítóegyesület albuma 1896.* 6 - 11.

12 Uo. 5.

Vizsgáljuk meg, hogy a kor sajtója hogyan számol be egy-egy ilyen tanítóegyleti gyűlésről, és a fent megjelölt pontokból melyeket érintették elődeink. 1886-ban a Ditróban szerkesztett *Igazság*¹³ folyóirat a következőket írja: A Gyergyói Római Kat. Tanítóegyesület november 9-én Gyergyóalfaluban a felsőnépiskolánál tartotta meg negyedéves rendes gyűlését, melyen a tagok igen szép számmal voltak képviselve. A tárgysorozat egyik főpontját a tisztújítás képezte. Elnök lett: Boga Bálint alfalvi felsőnépiskolai igazgató, alelnök: Józsa Sándor ditrói tanító, jegyző: Vendl Aladár ditrói polgári iskolai igazgató, aljegyző: Köllő János ditrói tanító, könyvtárnok: Novák János gyergyószentmiklósi, pénztárnok: Hozó Pál ugyancsak gyergyószentmiklósi tanító. Salamon Alajos gyergyói főesperest örökös tiszteletbeli elnöknek választották. Gyakorlati tanításokat tartottak: Olajos Farkas a pénzek ismertetéséből, Boga Bálint magyar nyelvtanból, Imecs János természetrajzból, Berde Ferencz nemzet gazdaságtanból és hittanból. A gyakorlati tanítások mind sikerülteknek ítéltettek. Hosszabb vitát idézett elő Hochschild Lajos gyergyószentmiklósi polgári iskolai tanítónak azon nyilatkozata, mely szerint a magyar nyelvtant csak olvasókönyvek alapján volna lehetséges sikeresen tanítani. A gyűlés még elhatározta egy gyergyói méhészegylet alakítását, és felkérte a szabályzat kidolgozására Ferenczi Károly plébánost, Szabó Imre és Berde Ferencz tanítókat.

A *Csiki lapok*¹⁴ 1891-es számában a következő tudósítást olvashatjuk a Tekerőpatakon tartott tanítóegyleti gyűlésről. Jelen volt 53 egyleti tag, valamint méltóságos Both Ferencz úr, az egyházkerület tanfelügyelője. Kedvező benyomást tett az, hogy a tanítónők és a szerzetes-tanítók csaknem teljes számban ott voltak, de feltűnt a plébános-iskolaigazgatók szokatlan számú távolmaradása. A közgyűlés 9 órakor kezdődött egy szentmisével, ahol a tagok mellett részt vett az iskola gyerekserege is. 10 óráig a helyi tanítók tartottak gyakorlati tanítást, melynek végén Both Ferencz tiszteletbeli és Hochschild Lajos rendes elnök elfoglalták az elnöki emelvényt. Utóbbi „magvas és szép beszéddel” nyitotta meg a gyűlést. Az előző gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítése után a megtartott gyakorlati tanítások megbírálása következett. Ifj. Fórika Ágoston és Horváth István tanítása dicséretesen sikerült, melyet az elnök is megdicsért. A bírálatokkal kapcsolatosan Buzás János indítványára a gyűlés örömeinek és köszönetének adott kifejezést Gyergyótekerőpatak azon áldozatkészsége iránt, mellyel a tan- és

13 *** *A havi eseményekből*. In. *Igazság* 1. (1886) 5. sz. 133 - 134.

14 *** *Egyleti élet*. In. *Csiki lapok* 3. (1891) 20. sz. 2 - 3.

nevelésügy érdekében egy díszes, palotaszerű iskolaépületet emelt, s azt kellőleg fölszerelve átadta céljának. „Ezen érzelmek jegyzőkönyvi kivonatban Gyergyótekerőpatak nemes előjáróságának és képviselőinek tudomására hozatni határozattak.”

A faiskola megtekintésére kiküldött bizottság jelentése kapcsán Ferenczi Károly plébános azon észrevételének adott kifejezést, hogy látogatása során két faiskolánál a pondróleveleket még mind a gallyakon látta. A faiskola kezelő egyleti tagok figyelmét felhívja e törvényellenes és káros körülmény elhárítására már csak a jó példaadásért is. A felszólalást helyeslőleg vette és illető tagok figyelmébe ajánlotta a gyűlés.

A közgyűlés elfogadta a Budapesten tartandó országos katolikus tanítógyűlés meghívóját. A nagygyűlés eszméjét helyesli, melegen üdvözli.

Az orbai járás tanítókörének átiratát, melyben a mindkét szeme világának elvesztése miatt teljesen munkaképtelenné lett Pál Sámuel volt gyergyóalfalvi ifjú tanító részére könyöradományokat kér a nevezett kör elnöksége, megindulással vette tudomásul a gyűlés. S elhatározta, hogy a gyűjtőívet tagjai között községenként körözteti, s a begyülvendő összegeket Imets János gyergyóalfalvi felsőnépiskolai igazgató útján szerencsétlenül járt volt egyleti tagtársuknak megküldi.

A gyergyószárhegyi, újfalvi és gyergyószentmiklósi önképzőkörök jelentését örvendetesen vette tudomásul a gyűlés, s a jelentéssel késlelkedőket azok példájára utalja.

A gyergyószentmiklósi önképzőkör azon kérést terjesztette a gyűlés elé, hogy helyesebb-e egyes betűk tanításánál a leírt jegynek csupán a hangját ismertetni meg, s a betű nevét később, midőn az „ábc” tanítására kerül sor, vagy az a helyesebb, ha a tanulók előtt a hang jegyét betűnek nevezzük, s megismertetjük ugyanakkor hangját is, nevét is? Élénk, sőt heves vita fejlődött ki a kérdés fölött. A csatározást a szentmiklósiak kezdték. Mindkét fél kapott támogatókat, azonban az elnök javaslatára a kötelező határozathozatalt mellőzték.

Ferenczi Károly beterjesztette a Boga Bálint síremlékére adakozók névsorát, s minthogy a begyűlt összeg a költségeket teljesen nem fedezte, 1 forint 60 krajcárt e célra a gyűlés az egylet pénztárából kiutalta.

Végül az elnök bejelenti, hogy a maroshévízi gyűlés alkalmával Urmánczy János 20 forinttal alapító tagnak, Karácsoni Jenő, Popescu János, Fejér János, Giacomuzzi Virgilio¹⁵, Kolbász József, Giacomuzzi Tita urak az egyletbe be szeretnének lépni, a

15 Giacomuzzi Virgilio dél-tiroli olasz építész volt, aki felépítette az Urmánczy család maroshévízi kastélyát.

tagdíjat befizették és kéri nevezett tanügybarátokat a tagok soraiba fogadni. A gyűlés örömmel veszi a jelentést, s lelkesen éljenzi a belépőket és az elnököt, ki kisebb keblü ügyek elintézése után a tanácskozást bezárta.

A gyűlés után az iskolaépület dísztermében közeled volt, melyen ízletes és gazdag étkeket szolgáltatott Benedek Ferenczné úrnő. Cigányzene, dal és magvas tósztok mellett vidám órákat töltöttek együtt, s kellemes emlékekkel távozott haza ki-ki az est beállta előtt, hogy „otthon folytathassa a félbeszakított munkát oly odaadással, amint napszamosaitól elvárja a haza.”

Egy következő egyesületi gyűlés 1893. május 13-án Gyergyóvárhegyen, a görög katolikus iskolánál volt. Erről is a *Csíki lapok*¹⁶ tudósítója számol be.

A gyűlés nagyjelentőségűvé vált az által, hogy először volt román iskolában, és főtárgyát a méhészkedés ügye képezte. Szép számmal jelentek meg a tagok. Ott volt Abend András, Budapest VI. kerületi méhészeti vándortanár, főtisztelendő Ferenczy Károly méhészegyleti elnök. „Ez ideig a görög katolikus kollégák és papok legnagyobb részben távol tartották magukat a gyergyói tanítók mozgalmaitól, s minden barátságos közeledés, előzékenység dacára sem akartak tudomást venni róla. Nem voltak talán hajlandók elhinni, hogy a székely tanítók gyűléseiken nem politizálnak, s nem nézik őket idegennek, ellenségnek, hanem kartársnak. Innen származhatott a bizalmatlankodás, félrevonulás a közös egyleti munkától. Ott, hol a tanításban való ügyesség tökéletesítéséről, a tapasztalatok, ismeretek kölcsönös megbeszéléséről, elsajátításáról van szó, el kell némulni a nemzetiségi s nyelvi különbségeknek. A gyergyói tanítók ily értelemben gondolkodnak mindig, s e gyűlés zálogul szolgál arra nézve, hogy a bizalom erősödik, a jég valahára olvadni kezdett, a rideg válaszfal ledőlt és Gyergyó tanügyi erői egy nemes cél elérése miatt egymás mellé sorakoztak” – jegyezte meg a cikk szerzője.

A gyűlés tagjai reggel 9 órakor a görög katolikus templomba vonultak, hol Campeanu Ilyés görög katolikus helyi lelkész ünnepélyes szentmisét tartott, minek meghallgatása után a görög katolikus iskola tantermében kezdetét vette a gyűlés.

Hochschild Lajos elnök a tőle megszokott gyönyörű nyelvezettel, eszmékben gazdag megnyitójában szépen fejtegette a tanító hivatását, s a más nyelvű, de egy cél felé törekvők egyesülésének szükséges voltát. Az *ABC* könyvek ügyét a napirendről levették, s ezzel egyéb kisebb ügyek s indítványok elintézése során a tanítógyűlés méhészegyleti

16 JÓZSA Sándor: *Tanügy*. In. *Csíki lapok* 5. (1893) 22. sz. 2.

gyűléssé alakult át, melyen Abend András tartott két órás előadást. Ezután Campeanu Ilyés lelkész egy általa készített álló kaptárt mutatott be. A csínosan berendezett méhes megtekintése után visszavonultak a gyűlés tagjai az iskola termébe, hol özvegy Kállai Károlyné pompás ebéddel örvendeztette meg a tanítókat.

„Ez úgy erkölcsileg, mint szellemileg emlékezetes gyűlésért és az egyesülésért Hochschild Lajos elnököt, főtanfelügyelő Ferenczy Károly méhészegyleti elnököt s Campeanu Ilyés lelkészt illeti az elismerés érdemkoszorúja” – áll a *Csíki Lapok* hasábjain.

A fenti tudósításokból levonhatjuk azt a következtetést, hogy a tanítók az egyleti gyűléseken nemcsak módszertani és nevelési problémákat beszéltek meg, hanem gyarapították tudásukat a gyümölcsfatermesztés, méhészet területén, amelyet mindenki a helyi közösségeknek továbbadott, hozzájárulva a családok anyagi gyarapodásához. Nem elhanyagolható az, hogy segítették adományok gyűjtésével a bajbajutott kartársukat vagy a családját, hozzájárultak a síremlék felállításához. A kor vállalkozói, kereskedői, nagygazdái segítették az egylet munkáját tagságdíj befizetéssel, adományokkal és megtiszteltetésnek vették, hogyha vendégül láthatták az egylet tagjait.

Az egyleti gyűlések mellett fontos szerepet kaptak az önképzőkörök is, amelyek tevékenységéről évenként beszámoltak az egyesületnek.

Az önképzőkörök Boga Bálintnak 1878. február 6-án, Szárhegyen *A népiskola tanterve és módszere* című felolvasása folytán jöttek létre az egyesület kebelében. Alfaluban már 1873-tól, Ditróban 1875-től működött sikerrel az önképzőkör. Elsődleges szerepük az volt, hogy összefogják a település tanítóit, emeljék a tanítói foglalkozások minőségét. Emellett az elemi-, felsőnép- s a polgári iskolák tananyagának egymással való összekapcsolását, a tantestületi szolidaritást és a tanítói tekintély növelését szolgálták. A Gyergyói Római Katolikus Tanítóegyesület hat önképzőkörré osztotta tagjait és kötelezte, hogy az illető község (vagy több kisebb község) önképzőköreinek minden tanító tagja legyen, s az egyesület közgyűlésein az önképzőkörök működésük eredményéről írásban számoljanak be. Ezek 2–4 hetenként tartottak gyűlést, így egy évben 7–15 gyűlésre került sor.¹⁷

A korabeli önképzőkörök hasonlítottak a mai módszertani körökre, de sok szempontból túlmutattak rajtuk. Legrészletesebb leírást a ditrói önképzőkörről találunk, mely eleinte (1875/76) minden héten, később kéthetente, utóbb havonta

17 Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár Gyergyószentmiklósi Gyűjtőlevéltár 611/e/2. *A gyergyói tanítóegyesület albuma 1896.* 5 - 6.

tartott gyűlést. A gyűléseken betűrendben minden tagnak kötelessége volt gyakorlati tanítást, felolvasást vagy szavalást tartani. Majd két-két kiküldött tag tetszés szerint meglátogatta a kijelölt osztályokat, s a tanítót rendes tanítás közben. Úgy a gyakorlati tanítások, mint a felolvasások részletes bírálatnak voltak kitéve. Természetesen úgy a gyakorlati tanítást tartónak, mint a bírálónak alaposan elő kellett készülnie munkájára, hogy megfelelően teljesítsen. Rákényszerültek, hogy minden nevezetesebb egybe vágó munkát áttanulmányozzanak, és a már meglévő vívmányokkal megismerkedjenek. Ez által az önképzés hatalmas lendületet vett. Nem csak a könyvtárba igyekeztek minél több szakkönyvet beszereztetni a tagok, de személyenként is szaporították könyvtáraik tartalmát. A ditrói önképzőkör 1895. év végéig összesen 111 gyűlést tartott, a gyakorlati tanítások mellett 38 felolvasást és vitakérdés megtárgyalását tartották meg, s még kétennyi ellenbírálatot. Gondoskodott az önképzőkör arról is, hogy az előjáróság és iskolaszék nevezetesebb tagjai, mint tiszteletbeli tagok a gyűlésen megjelenhessenek. Kik aztán látván a tanítók elszánt nemes törekvéseit, az önképzőkör által megjelölt hiányok javítását, hasznos újítások behozatalát mozdították elő.

1877-ben az önképzőkör fáradozásának folytán Ditró község megalapította a népkönyvtárat, ahol a tanítók oktató felolvasásokat tartottak a fiatalágnak az első években. Az önképzőkör díszgyűléseiből kiindulva „nyilvános hazafias ünnepeket” rendeztek. Így jött létre 1884-ben (egész Székelyföldön legelőbb) a március 15-ének megünneplése. Ugyancsak fontos szerepet játszottak az olvasókörök, szintársulatok, dalárdák, zeneegyletek, gazdakörök megalakulásában.¹⁸

Az alfalvi önképzőkörön ezeken kívül a tanítók között felmerült nézetkülönbségeket is itt intézték el békés úton. Fő céljuknak tekintették, hogy az alfalvi tanítók között a munkakedvet és kötelességtudatot nem csak megtartani, hanem fejleszteni is kell. A gyengébb tehetségű vagy készületségű tagokat a folytonos munkálkodás és gyakorlás által művelni; a szeretetet, barátságot, testületi szolidaritást egymás közt ápolni kell.¹⁹

Az önképzőkörök működésében lényeges helyet foglaltak el a felolvasások, értekezések. 1887. január 29-én egy ilyen vitatétel hangzott el a szárhegyi tanítói önképzőkör gyűlésén Buzás János római katolikus tanító tolmácsolásában *Néhány szó a tanítói tekintélyről* címmel. Ebben az értekezésben a szerző pontokba szedi, hogy mit

18 Uo. 230.

19 Uo. 140.

kell egy tanító tegyen a tekintély megszerzéséhez:

1. Legelőször is egyet kell érteniük. Elkerülhetetlenül szükséges, hogy a község tanítóttestülete egy test és egy lélek legyen. Eltérő nézeteik csakis a tantestületi gyűlésen szerepeljenek, de ezen kívül ne legyen látható ellentét közöttük.

2. A tanítónak példás, feddhetetlen magánéletet kell élnie. Minden tette olyan legyen, hogy az szégyent fejére ne hozhasson.

3. A társadalom művelt úri osztályával érintkezzék, annak körébe tanítótársát is bevonatni törekedjék.

4. A tanítónak a képviselőtestület és iskolaszék gyűlésein tevékenyen részt kell vennie. Hozzá kell a tárgyhoz szólania, de alaposan és megrágva ám, mert ha sületlenséggel vagy üres szalmázással kockáztatja beszédét, később nem fogják hallgatni.

5. A tanítónak minden tette a tiszta igazság bélyegét viselje magán, és attól senki kedvéért vagy érdekéért el ne térjen.

6. A tantestület minden tagja fordítson kellő figyelmet a saját önképzésére. A könyvtár becsesebb műveit időnként nézze át, s a jeles pedagógiai munkákat lapozgassa.

7. A tanítóttestületnek a tekintély megszerzése céljából minden igyekezete füstbe megy, ha azt a plébános, iskolaigazgató és jegyző közreműködése elő nem segíti. Épp ezért elodázhatatlan teendője, hogy ügyének támogatását e három helyen biztosítsa.

8. A tantestületnek saját tagjai felett is bíraskodnia kellene az által, hogy a tagok hibái felett ne hunyjon szemet, hanem azt saját gyűlésén, zárt körbe hozza szőnyegre, s mondjon fölötte erkölcsi ítéletet.²⁰

Egyre mélyebben kutatva az írásos dokumentumokat, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a kor tanítói igyekeztek mindent megtenni közösségük szellemi és kulturális fejlődésének érdekében. Nagy lelkesedéssel dolgoztak, a tanítás mellett a faiskolák és a minta méhesek irányításával, kezelésével hozzájárultak a falu gazdasági növekedéséhez is. Hajtotta őket a „kiegyezés” fuvallata, amelyet a nemzet felszabadulásaként értelmeztek, és arra törekedtek, hogy a székely nép ifúsága magasabb képzettséget szerezhessen, megóvva őket a kivándorlástól. A tanerők megválasztása is szerencsésen alakult nagyon sok községben, akik egy új szellemiséget hoztak közösségük életébe, gyorsítva ezzel a polgárosodás folyamatát. Nekik volt köszönhető, hogy Székelyföldön a századfordulóra számottevően csökkent az analfabetizmus.²¹

20 BUZÁS János: *Néhány szó a tanítói tekintélyről*. In. *Igazság*, 2. (1887) 4. sz. 49 - 52.

21 1900-ban Csík vármegyében 45,4% volt az írástudók aránya. Magyarország területén a korban 60% körüli volt ez az arány.

A középső oszlopra felkerült azon tanítók, deákok, harangozók, iskolaigazgatók neve a kezdetektől az 1896-ig, akik Ditróban tanítottak. A nevük alatt két évszám van, hogy mikortól – meddig voltak az iskolánál.
A két kisebb oszlopra a férfi és a női tanítók, tanárok neve került fel a századfordulótól a második világháborúig.

A tanítóegyletek, az önképzőkörök tevékenysége ezeket a célokat szolgálták.

Minden falunak megvolt a tanítóegyesége, akire büszke lehet az utókor. Épp ezért tartom szükségesnek nevük felkutatását és követendő példává tételét a mai kor embere számára. Ditróban ezt segíti elő a tanítók emlékére létrehozott emlékhely is.

ISTORIA SOCIETĂȚII PROFESORILOR ROMANO - CATOLICI DIN GHEORGHENI DE LA ÎNCEPUT PÂNĂ LA ANUL MILENIULUI, PÂNĂ ÎN 1896.

Legea privind educația publică din 1868 reglementează întregul sistem de educație publică și face obligatorie asociațiile de învățământ. La sfârșitul secolului al XIX-lea, aproape în fiecare așezare a bazinului Gheorgheni, au fost înființate și construite școli și tot mai mulți elevi au început să meargă la școală. În același timp clopotarii, cântăreții de biserici, dascălii sunt înlocuiți de profesori.

Odată cu creșterea numărului lor, acestea sunt grupate în societăți și se stabilesc cercuri locale de auto-dezvoltare. În cadrul întâlnirilor și cercurilor de auto-dezvoltare, au discutat nu numai problemele metodologice și educaționale, dar și-au sporit cunoștințele în domeniul fructelor și al apiculturii, care au fost transmise comunităților locale, contribuind la dezvoltarea spirituală, culturală și economică, accelerând procesul burgheziei.

Tinerii profesori au încercat cu entuziasm să determine tineretul secuiesc să obțină calificări cât mai înalte, încercând astfel să-i protejeze de posibila migrație. Întreprinzătorii, comercianții și fermierii mari ai timpului au ajutat activitatea asociației cu taxe de membru și donații și au fost onorate să fi găzduit membrii congregației.

THE HISTORY OF THE ROMAN CATHOLIC TEACHERS' SOCIETY IN GYERGYÓ FROM THE BEGINNING TO THE YEAR OF THE MILLENNIUM, UNTIL 1896.

The Act on Public Education of 1868 regulates the whole system of public education and makes the teaching associations mandatory. At the end of the 19th century, in almost every settlement of the Gyergyó Basin, schools were founded, built, and more and more pupils started to attend school. At the same time schoolmasters, sextons, cantor teachers are replaced by teachers.

With the growth of their numbers, they are grouped together in societies, and establish local self-development circles. In meetings and self-developing circles, they discussed not only methodological and educational problems, but also increased their knowledge in the field of fruit growing and beekeeping, which was passed on to local communities, contributing to its spiritual, cultural and economic development, accelerating the process of bourgeoisie. The young, enthusiastic teachers sought to get the Szekely youth to get higher qualifications, trying to protect them from possible migration. Entrepreneurs, merchants, and large farmers of the age helped the work of the association with membership fees and donations, and were honored to have hosted the members of the congregation.